

Kooperatív technikák a hátrányos helyzetű gyermekek óvodai nevelésében

Tartalom

I. Bevezető	2
-------------------	---

Kooperáció és elméleti alapjai	5
Óvodai nevelés jelentősége.....	8
Hátrányos helyzet	10
Roma gyermekek helyzete Magyarországon	10
Előítéletesség és előítélet mentesség	12
II. A kooperáció megjelenésének vizsgálata az óvodában.....	14
2.1 A vizsgálat célja.....	14
2.2 Hipotézisek	14
2.3.A vizsgálat eszköze.....	15
2.4.Mintavétel	16
2.4.1.A vizsgálat célközönsége	19
2.4.2.A vizsgálatban résztvevő települések.....	16
2.5.Az óvodapedagógusokkal készített interjúk elemzése.....	19
2.5.1.Szakmai tapasztalat	20
2.5.2. A vizsgált gyermekcsoportok jellemzői.....	21
2.5.3.Problémák, konfliktusok a csoportokban	23
2.5.4.Előítéletesség/előítélet mentesség megjelenése a gyermekeknél.....	28
2.4.5.Kooperáció lehetőségei az óvodában	31
2.4.6.Versenyeztetés.....	34
III. Összegzés	36
IV. Irodalom	39
V. Melléklet.....	40

I. Bevezető

A gyermekek a szocializáció folyamata által válnak társadalmunk tagjává. A szocializáció az egyén beilleszkedését jelenti a társadalomba, első színtere pedig a család, ahol a gyermek az első benyomásokat kapja a világból. A gyermek nem maga választja családját, beleszületik abba, ezáltal pedig a család tagjává válik. Elfogadja a család által képviselt normákat, értékeket, betölti szerepét a családban. A családtagok támogatják, segítik a gyermek személyiségfejlődését, a szerepek és szabályok elsajátítását.

A család az a közeg, aminek a legnagyobb befolyásoló ereje van a gyermekek első pár évében és élete további részeiben is fontos szerepet töltenek be. Ezért fontos, hogy milyen értékeket képvisel és ad át a gyermeknek a társadalomból a család. A családból az első személy, aki közel kerül a gyermekhez, az édesanya. Különleges kapcsolat köti össze az anyát és gyermekét, ez a kapcsolat pedig pótolhatatlan. Majd a gyermek nyitni kezd a család többi tagja felé is, ők lesznek játszótársai, velük kommunikál, a szülők, nagyszülők és testvérek biztosítják számára az első mintákat, és modelleket.

A család feladata felkészíteni a gyermeket élete további szakaszaira, ugyanis 3 éves korában egy új közösségbe lép be. Ez a közösség az óvoda, ami a szocializáció intézményes kereteinek első állomása. A gyermek az élet egy új területét ismeri meg, az óvoda új szerepeket, mintákat tár elé. A gyermeknek meg kell tanulnia alkalmazkodni, beilleszkedni, új emberekkel kell mindennapjait eltöltenie. Az óvodában az óvodapedagógus lesz az a személy a gyermek számára, aki a biztonságot nyújtja, ő lesz az, aki szülei szerepét tölti be. Az óvodapedagógus személye mellett, a gyermekcsoportnak is meghatározó szerepe van a gyermek életében. Minden gyermek más ismeretekkel, tapasztalatokkal érkezik az óvodába, ezeket az évek során adják egymásnak, hatással lesznek egymásra a gyermekek.

A gyermek fejlődése és nevelése akkor lesz sikeres, ha a nevelésében a család és az óvoda együttműködik. Fontos hogy, az óvoda és család egymást segítve nevelje a gyermeket, ne pedig egymást hátráltatva. Ezért lényeges, hogy a gyermek érdekeit tekintse mindkét fél fő céljának.

Napjainkban az óvoda szerepe felértékelődik, ugyanis vannak olyan családok, ahol a gyermekeket nem érik megfelelő mennyiségű és minőségű ingerek, a szülők nem tudják biztosítani a gyermeknek a megfelelő szocializációs háttérrel. Az óvodai nevelés dominanciája nem jelenti azt, hogy korlátozva lennének szülők gyermekneveléssel kapcsolatos jogai.

Évről- évre egyre több olyan gyermek kerül az óvodába, aki valamilyen oknál fogva hátrányos helyzetűnek számít.

Hátrányos helyzetű több okból is lehet egy gyermek, több ok együttesének jelenléténél pedig halmozottan hátrányos helyzetűnek tekintjük a gyermeket.

A hátrányos helyzet egyik oka lehet, ha valaki a cigánysághoz tartozik, az emberek előítéletesek azokkal szemben, akik valamilyen szempontból mások, mint ők. A gyermekekre hatással vannak szüleik, a környezetükben élők, a média, így ha előítéletességet érzelnek, ők maguk is előítéletesek lehetnek. Az előítéletek megjelenése az élet bármely területén hátráltató tényező, meghatározza az emberi kapcsolatokat, és gátolja az együttműködést, a közös tevékenységek sikerességét.

Az előítéletesség megszűnését és egymás elfogadását segítheti a kooperativitás, melynek iskolai alkalmazása már hazánkban is sikeres. A kooperáció által a gyermekek már iskolás éveik alatt találkozhatnak a közös munkával, fejleszthetik szociális képességeiket, mint az empátiát, együttműködést, segítségnyújtást. A szociális készségek mellett a gyermek személyes kompetenciái is fejlődnek. A gyermek meg tanul felelősséget vállalni, lesz önértékelése, megismeri határait.

Kutatásom során azt szeretném kideríteni, lehetséges-e a kooperációs technikák alkalmazása az óvodában, ha pedig a technikák alkalmazása nem lehetséges, de megjelenhet-e az óvodai élet valamely színterén a kooperáció.

A kooperáció segítséget nyújthat társadalmunknak, hogy a most felnövő generációk együttműködve, egymást segítve éljenek együtt más nemzetiségű társaikkal.

Kooperáció és elméleti alapjai

A kooperáció illetve a kooperációs tanulás fogalmát a következő képpen definiálják a Johnoson testvérek:

A kooperáció közös munkát jelent a célok elérése érdekében. A kooperatív tevékenységek során a csoporttagok olyan eredményeket keresnek, melyek számukra és a csoport többi tagjának is előnyösek.

A kooperatív tanulást az oktatás alkalmazza, ennek keretein belül pedig kis csoportokat alakítanak ki, hogy a diákok együtt dolgozzanak és maximalizálják saját és mások tanulását.¹

Óhidy Andrea szerint a kooperáció együttműködésen, kölcsönös elfogadáson alapuló szemléletmód. Nem csupán egy módszer, hanem több annál, mert a gyermekek, akik a kooperáció keretein belül tanulnak, életük többi területére is átvezetik, a kooperáció által elsajátított ismereteket, kompetenciákat.² A kooperáció „kölcsönös tiszteltre alapozott együttműködést és a közösség minden tagjának egyéni teljesítményét előtérbe állító szemléletet jelent”.³

A kooperációt elsősorban az iskolák, illetve a tanárok alkalmazzák a frontális tanulásszervezés mellett illetve helyett. A kooperáció több szempontból is eltér a frontális tanulásszervezéstől.

Először is a kooperáció alkalmazása során több interakciókra van lehetőség, így a gyermekek mindegyike aktív résztvevője lehet a tanulásnak, az ismeretek elsajátításának. Ezzel szemben a frontális tanulás keretein belül általában a tanár egy diákkal folytat interakciót, a többi tanuló pedig csak passzív résztvevő.

A kooperáció biztosítja a gyermekek számára az egyéniségük és tehetségük kibontakoztatását. Minden gyermeknek lehetősége nyílik saját véleményének kinyilvánítására, a probléma egyéni megoldására, megtanulnak közösen feladatot megoldani, emellett pedig felelősséget vállalni saját munkájuk iránt.

Az egyik legfontosabb tulajdonsága a kooperációnak, hogy „képes minden résztvevő számára biztosítani a tudáshoz való egyenlő hozzáférés alapvető, demokratikus jogát.”⁴

¹ Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2007). Cooperation and the use of technology. In: J. M. Spector et al. (Eds.), Handbook of research for educational communications and technology, (785-812). New York: Routledge. 786.o

² <http://www.ofi.hu/tudastar/ohidy-andrea-eredmenyes> 2012-05-15 23:28

³ <http://www.ofi.hu/tudastar/ohidy-andrea-eredmenyes> 2012-05-15 23:28

⁴ Arató Ferenc- Varga Aranka(2008.) Együtt-tanulók kézikönyve Bevezetés a kooperatív tanulásszervezés rejtelseibe. Budapest. Educatio.13.o.

A kooperáció alapelveiről több könyvben is olvashatunk, a legismertebb Spencer Kagan Kooperatív tanulás című műve, de Kereszty Zsuzsa Tanári kézikönyv a szociális képességek fejlesztéséhez 1.-12. évfolyam című könyvében is olvashatunk az alapelvekről. Általában négy alapelvet különböztetnek meg a kutatók, így Kagan is: párhuzamos interakciók, építő egymásrautaltság, egyéni felelősség és egyenlő arányú részvétel.

Azonban Arató Ferenc és Varga Aranka a négy fő alapelv mellett megnevez további alapelveket is, dolgozatomban pedig az ő felosztásukat mutatom be.

Kooperativitás alapelvei: ⁵

- Egyenlő részvétel és hozzáférés:

Mindenkinek egyenlő joga van a tanuláshoz, a tudás megszerzéséhez. A kooperáció ezt az elvet igyekszik fokozni a kis csoportok létrehozásával. A kis csoportokban ugyanis több esélye nyílik egy-egy személynek a tudáshoz való hozzáférésre. Mivel mindenki kap saját feladatot, ezért biztosítva van az egyenlő részvétel is.

- Egyidejű és mindenkire kiterjedő párhuzamos interakció:

A kooperáció ezen alapelve arra mutat rá, hogy míg a frontális tanulás során a tanár egy diákkal folytat kommunikációt, és a többi diák csak passzív résztvevő, addig a kooperáció során annyi interakció zajlik le egy időben, ahány kis csoportot alakítunk. Így kevesebb lesz a folyamatban a passzív résztvevők száma. A cél az, hogy minél több gyermek vegyen részt a tudáselsajátításban, és minél több diák kapjon visszajelzést tudásáról. Ennek legmegfelelőbb szervezeti kerete a páros feladat, mert így a csoport fele nyilatkozhat meg. A párhuzamosságnak és egyidejűségnek a személyesség terében kell megvalósulnia, mert akkor tekinthető csak kooperatív tanulásszervezésnek.

- Építő és ösztönző egymásrautaltság:

„A versenyeztető és klasszifikáló tanulásszervezési módok eszközeikkel negatív egymásra utaltságot sugallnak”⁶, míg a kooperativitás alapja a pozitív egymásrautaltság. Lényege pedig abban rejlik, hogy úgy szervezzük meg a tevékenységeket, hogy a cél elérése csakis együttes erővel teljesülhessen. Hatása a kooperációnak akkor lesz, ha nem mi kényszerítjük rá a gyermekeket az együttműködésre, hanem tapasztalataik alapján, ők jönnek rá arra, hogy együttes erővel könnyebb boldogulniuk. Az alapelv önmagába foglalja az építő

⁵ Arató Ferenc- Varga Aranka(2008.) Együtt-tanulók kézikönyve Bevezetés a kooperatív tanulásszervezés rejtelseibe. Budapest. Educatio. 15-26.o

⁶ Arató Ferenc- Varga Aranka(2008.) Együtt-tanulók kézikönyve Bevezetés a kooperatív tanulásszervezés rejtelseibe.Budapest. Educatio. 20.o.

egymásrautaltságot, ami azt jelenti, hogy minden résztvevő tudására, tapasztalatára számítanak, és felhasználják a siker érdekében.

- Egyéni felelősségvállalás és számonkérés:

A kooperáció során minden egyénnek külön, meghatározott szerepe van a csoportban. A külön feladatok lehetőséget biztosítanak az egyénnek, arra hogy fejlessze önállóságát, feladattudatát, megtanuljon felelősséget vállalni munkájáért.

- Rugalmasan nyitott, együttműködésre épülő struktúrák:

Az alapelv arra utal, hogy a kooperáció kiinduló lépése, hogy a nevelő, vagy tanár megismerje a gyerekeket, akikkel majd tanulni, együttműködni fog. Tehát, ahhoz hogy a kooperatív tanulás megfelelő hatékonyságát elérje, meg kell felelnie a résztvevők és szervezők „személyes, társas és szakmai-tanulási igényeinek, felismert szükségleteinek, vágyainak, elképzeléseinek”⁷

- Folyamatos, lépésről- lépésre biztosított kooperatív nyilvánosság:

A gyermekek között a kooperatív csoportokban folyamatosan kitudódik, hogy ki tudja az anyagot és ki nem, illetve hogy kinek milyen hozzászólása, ötlete van a probléma megoldására. A nyilvánosság érdekében a gyermekeknek beszélgetniük kell egymással, hogy információt tudjanak egymás felé közvetíteni. Mindezekhez pedig szükségesek a személyes és szociális készségeik.

A nyilvánosság egy másik megjelenési formája a dokumentáció, ugyanis a folyamat során dokumentációt kell készíteniük a gyermekeknek az eredményeikről.

- Tudatosan fejlesztett személyes és szociális kompetenciák:

A gyermekek képességeit folyamatosan mérni kell, annak érdekében, hogy megtudjuk fejlődnek-e a gyermekek és megfelelő-e számukra a kooperatív tanulás.

- Tanulási képességek tudatos fejlesztése, akadémikus célok kijelölése:

A kooperáció célkitűzése, hogy „a gyerekek érdeklődésüket követve, de csakis egymással együttműködve tudjanak eredményesen tanulni.”⁸ Ennek a célkitűzésnek pedig azért van nagy jelentősége, mert nem csak az iskolában van szüksége a gyermekeknek együttműködésre, segítségnyújtásra, hanem életük többi területén is, illetve később felnőtt életük során képesek lesznek segítséget kérni, ha egy megoldhatatlan probléma elé kerülnek, képesek lesznek

⁷ Arató-Ferenc- Varga Aranka(2008.) Együtt- tanulók kézikönyve Bevezetés a kooperatív tanulásszervezés rejtelseibe. Budapest. Educatio. 15.o.

⁸ . Arató-Ferenc- Varga Aranka(2008.) Együtt- tanulók kézikönyve Bevezetés a kooperatív tanulásszervezés rejtelseibe. Budapest. Educatio. 32.o.

másoknak segíteni. Az együttműködések során, a csoporttagok megismerik egymás gyengéit, erősségeit, tudatában lesznek arra, hogy miben jók és miben kell még fejlődniük. Meglátják a közös munka során társukban az értéket, legyen az szegény vagy gazdag gyermek, vagy akár roma. Nem az lesz számukra a fontos, hogy ki milyen társadalmi rétegbe tartozik, vagy hogy ki milyen családba született, hanem hogy mit tud hozzátenni a csapat céljának eléréséhez.

A kooperáció iskolai alkalmazása során a gyermekek önállóan, vagy a tanár irányításával csoportokat alkotnak. A csoport minden tagja külön feladat részt kap, felelős lesz saját feladata megoldásáért, és azért is hogy a csoporton belül mindenki elkészüljön a saját feladatával, és mindenki megtanulja az anyagot.⁹

A csoportok heterogén összetételűek, így a tanulók tudnak egymásnak segíteni, egymástól tanulni, a gyengébb tanulókat motiválják, illetve segítik a jobb tanulók.

A kooperatív csoportokban jobban fejlődnek a gyermekek szociális kompetenciái. A gyerekek a feladatok közben kommunikálhatnak egymással, így tapasztalatokat szereznek a kommunikáció formáiról, kialakítják saját kommunikációs rendszerüket. A közös munka által meg tanulnak egymáshoz alkalmazkodni, kialakítanak egymás között társas kapcsolatokat, ami pedig a szocializáció sikerességéhez járul hozzá. Mivel mindannyian különbözőek, más nézőponttal rendelkeznek, a gyermekeknek meg kell tanulniuk más szemszögéből is megvizsgálni a helyzeteket, ezáltal pedig erősödik toleranciájuk. A csoporttagok a közös tevékenységek során megerősítik egymást, esetleg kritikákat fogalmaznak meg egymás felé, ami segíti a gyermekek önértékelésének kialakulását.¹⁰

Óvodai nevelés jelentősége

A szocializáció, jelentős szerepet játszik a gyermekek fejlődésében, személyiségük alakulásában. A gyermekek mindegyike különböző egyéniség, különböző kulturális közegből, ahol eltérőek a normák és mások a kulturális szokások. Mindezek a tényezők befolyásolják a gyermekek társas kapcsolatait.”A gyermekek társas világának befolyása két nagy halmazra oszlik:

1. A gyermek közvetlen társas tapasztalataira

⁹ Zágon Bertalan- Nagy Ilona:A kooperatív módszer In: Kereszty Zsuzsa(szerk.):Tanári kézikönyv A szociális kompetencia fejlesztéséhez 1-12. évfolyam Budapest. SuliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht. 39-40.o.

¹⁰ Zágon Bertalan- Nagy Ilona:A kooperatív módszer In: Kereszty Zsuzsa(szerk.):Tanári kézikönyv A szociális kompetencia fejlesztéséhez 1-12. évfolyam Budapest. SuliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht 40-41.o

2. A másokkal történő interakciók és az arra vonatkozó tanulságok.”¹¹

A gyermekek a különböző szituációkból, megtapasztalhatják, ha segítséget nyújtanak társuknak, illetve együttműködnek vele, később köszönet képen segítséget kapnak tőlük és együttműködést. Ugyanakkor arra is rájönnek, hogy negatív oldala is van annak, ha mindig segítenek, ugyanis nem mindenki gondolkodik úgy, mint ők. Tapasztalják, hogy nem mindenki fog segíteni nekik, és együttműködni velük, vagyis kihasználják őket.

„3 éves korukra a gyermekek elkezdik ezeket a tudásokat alkalmazni másokkal szemben. A gyerekek szívesebben segítenek olyanoknak, akik neki segítettek, vagy esetleg másoknak segítettek.”¹² Óvodába kerülve a gyermekek már tudnak beszélni, járni, vannak ismereteik környezetükről. Az óvodának kimagasló jelentősége van a szocializáció szempontjából, közös tevékenységek szervezése által segíti a gyermek erkölcsi tulajdonságainak és akaratának fejlesztését. A gyermekekben kialakulnak az együttérzés, segítőkészség, az önzetlenség, és figyelmesség, melyek a kooperáció kompetenciái között szerepelnek. A gyermek önállósága, önfegyelme, kitartása, feladattudat és szabálytudata is kialakul az óvodában.¹³

A gyermek születése, és életének első 3 éve nagymértékben befolyásolja a gyermek későbbi életét, beilleszkedését a társadalomba, viszonyát környezetéhez. „Ez mind az érzelmi, mind pedig az értelmi fejlődésre igaz. Az érzelmi stimuláció, a beszéd, a játék és a gondozási tevékenység minőségén múlik a gyermek fejlődése”¹⁴, melyben jelentős szerepe van a szülő, gondozó, nevelő ismereteinek és készségeinek.

Sok olyan gyermek kerül az óvodába, akinek nincs kialakult szabály és normarendszere, ezért a pedagógusoknak rájuk kicsivel több energiát kell fordítaniuk. Az óvoda a szocializáció és érzelmi nevelés érdekében, a különbözőségek elfogadására, egymás tiszteletére neveli a gyermekeket, valamint lehetőséget biztosít a gyermekek társas kapcsolatainak kialakítására.¹⁵

¹¹ Michael Thomasello (2011.) Mi haszna az együttműködésnek : a 2008-ban a Stanford Egyetemen tartott "Emberi érték" Tanner-előadások alapján . Budapest. Gondolat kiadó

¹² Michael Thomasello (2011.) Mi haszna az együttműködésnek : a 2008-ban a Stanford Egyetemen tartott "Emberi érték" Tanner-előadások alapján . Budapest. Gondolat kiadó

¹³ Óvodai nevelés országos alapprogramja 2009.

¹⁴ Herczog Mária(2008): A kora gyermekkori fejlődés elősegítése In: Fazekas Károly-Köllő János- Varga Júlia (szerk.)(2008.): Zöld könyv A magyar közoktatás megújításáért. Budapest . Ecostat. 34.o.

¹⁵ Óvodai nevelés országos alapprogramja 2009.

Hátrányos helyzet

Az 1993. évi LXXIX. közoktatásról szóló törvény a következő képen határozza meg a hátrányos helyzet fogalmát: „hátrányos helyzetű gyermek, tanuló: az, akit családi körülményei, szociális helyzete miatt a jegyző védelembe vett, illetve akinek rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságát a jegyző megállapította”¹⁶.

Hazánkban egyre több hátrányos helyzetű gyermek van, akik segítségre szorulnak. Ahogy a közoktatási törvény is megfogalmazza, sok gyermeket családi körülményei tesznek hátrányos helyzetűvé. Sajnos sok olyan család van, ahol a szülők munkanélküliek, iskolázatlanok, esetleg a gyermek egyszülős családban nő fel, mert szülei elváltak, vagy elhunytak.

A hátrányos helyzet megfogalmazásával több kutató is foglalkozott, én Lisko Ilona felosztására építettem dolgozatom e részét.¹⁷

Különböző okokból tekinthető valamely gyermek hátrányos helyzetűnek. Lisko Ilona felosztása alapján hátrányos helyzetű egy gyermek, ha

- a szüleinek maximum általános iskolai végzettsége van
- a gyermek egyik szülejének nincs állandó munkahelye
- a gyermeket valamely szülő egyedül neveli
- a családban az eltartottak számának aránya meghaladja az eltartók számát
- szülők valamilyen devianciát folytatnak
- valamely kisebbségi etnikumhoz tartozik a gyermek

Dolgozatom témáját tekintve az utolsó szempont kimagasló fontosságú. Kutatásomat ugyanis olyan óvodai csoportokban végezem, ahol a hátrányos helyzetű gyermekek együtt nevelődnek a nem hátrányos helyzetű gyermekekkel, és hátrányos helyzetük főként abból adódik, hogy kisebbségi etnikumhoz tartoznak.

Magyarország többnemzetiségű ország, legnagyobb számú kisebbségünk a roma népesség, kiknek számát a 2001. évi népszámlálás 400- 600 ezer főre teszi.¹⁸

Roma gyermekek helyzete Magyarországon

Magyarországon politikai változások mentek végbe a 80-as, 90-es évek fordulóján, amikor is megváltozott a társadalom egyes tagjainak a viszonyulása más társadalmi csoportokhoz. A

¹⁶ 1993. évi LXXIX. közoktatásról szóló törvény 121.§.

¹⁷ Lisko Ilona (1997.): Hátrányos helyzetű gyermekek a szakképző iskolákban. *Educatio* 1997./1.szám 60-75.o.

¹⁸ <https://orszaginformatiok.hu/informaciok/tarsadalom/etnikum.html> 2012.12.24. 16:42

régi viszonyok, amelyek a különböző társadalmi csoportok egymáshoz való helyzetét mutatták megváltoztak, eltűntek, átalakultak. Új elvárások, értékek kerültek előtérbe, melyek egyesek számára elfogadhatóak voltak, és olyanok is akadtak, akik számára elfogadhatatlan volt. Mindezek következménye lett a kölcsönös bizalmatlanság, és a ma is érezhető társadalmi feszültség.¹⁹ A feszültségek főként a roma és nem roma népesség között figyelhetőek meg.

A roma családok többsége mélyszegénységben él, emellett a szülők alul iskolázottsága és munka nélkülisége jellemző. A gyermekek születésüktől fogva olyan hátrányokkal élnek együtt, melyek befolyásolják szocializációjuk sikerességét, és a későbbi intézményes nevelés keretein belül nehezen küzdhetők le.²⁰ Ezért igen fontos a roma gyermekek intézményes nevelése, hogy a hátrányaikat segítsen leküzdeni, minél hamarabb esélyt kapjanak a kiemelkedésre.

A roma gyermekek többsége nem jár egyetemekre, gyakran a középiskolát sem fejezi be, és sokaknak vannak tanulási- beilleszkedési problémái az általános iskolában. Ezért nagyon fontos, hogy a roma gyermekek minél hamarabb bekerüljenek az intézményes nevelés keretein belül az óvodába. „Egy jó óvoda kiválóan tudja kezelni a nyelvi, kulturális, szocializációs különbségeket, s a közös tér lehetővé teszi a roma és a nem roma szülők és gyermekek közötti érintkezést, ami bizonyítottan legjobb módja az előítélet-mentes attitűdök kialakulásának.”²¹

„Kucsera Boglárka: Néhány gondolat a kooperatív tanulás lehetőségeiről a hazai roma/ cigány csoportok integrált oktatásában”²² című dolgozatában.

Úgy gondolta, hogy a diszkrimináció és szegregáció csökkentésére, „jó megoldás lenne a kooperatív tanulásszervezés, mert biztosítja az esélyegyenlőséget, különböző kompetenciákat fejleszt az akadémikus tudás megszerzése mellett, motiválttá teszi a tanulókat a saját tanulási folyamatukban.”²³

¹⁹Béres Csaba (szerk.)(2002.): Kirekesztődés vagy integrálódás? Debrecen. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó. 178.o.

²⁰ Béres Csaba (szerk.)(2002.): Kirekesztődés vagy integrálódás? Debrecen. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó. 178.o.

²¹ Szabóné Kármán Judit(2008.): A roma/cigány népesség helyzete Magyarországon. In Kopp Mária (szerk.): Magyar lelkiállapot. Budapest, Semmelweis Kiadó.

²² Integrációs Pedagógiai Műhelyfüzetek16. Kooperatív tanulásszervezés az integráció szolgálatában, Budapest Educatio 22.o.

²³ Integrációs Pedagógiai Műhelyfüzetek16. Kooperatív tanulásszervezés az integráció szolgálatában, Budapest. Educatio 22.o

A kooperációs alapelvek érvényesülése lehetővé teszi a gyermekek közötti egyenlőséget, minden gyermek számára lehetőségeket biztosít, akiknek lehet saját véleménye, melyeket megoszthat társaival.²⁴

A kooperáció a roma gyermekek oktatása, nevelése szempontjából kiemelt jelentőséggel bír. A kisebbségi gyermekek számára igen jelentős hogy kialakuljon identitásuk, ezt teszi lehetővé a kooperáció is, emellett pedig a gyermekek megtanulják az együttműködést, az egymásra való támaszkodást.

Előítéletesség és előítélet mentesség

Az előítélet megjelenése illetve az előítélet mentesség kulcsfontosságú dolgozatomból szempontjából. A társas kapcsolatokat, baráti viszonyokat ugyanis meghatározza az hogy valamely személy előítéletes- e vagy sem. A kooperáció szempontjából azért lényeges, mert jelenléte befolyásolhatja az együttműködés sikerességét, a közös munka végeredményét.

Beszélhetünk pozitív és negatív előítéletekről, azonban általánosságban a negatív előítélet megjelenése a jellemzőbb társadalmunkra.

Aronson Társas lény című művében így definiálja a negatív előítéletességet: „ellenséges vagy negatív attitűd valamilyen csoporttal szemben, olyan attitűd, amely téves vagy nem teljes információkból származó általánosításokon alapul.”²⁵

Sokszor esünk abba a hibába, hogy egy ember viselkedése alapján vonunk le következtetést egy egész embercsoportra. Egy ember tulajdonsága vagy cselekedete alapján ítélünk meg másokat is, még akkor is, ha ennek nincs megfelelő igazság alapja. Ezt az emberi **magatartást** sztereotipizálásnak nevezzük. „A sztereotipizálás annyit jelent, hogy a csoportba tartozó bármely egyénnek hasonló jellemvonásokat tulajdonítunk attól függetlenül, hogy a valóságban a csoport tagjai mennyire különböznek egymástól.”²⁶

Az előítéletesség óvodások körében való megjelenését vizsgálta Kende Judit, a 4-7 éves óvodás gyermekek körében. Magyarországon ő végezte az első olyan vizsgálatot, mely a gyermekek előítéleteivel illetve sztereotípiáival foglalkozott. A gyermekek előítéletei a felnőttektől eredeztethetőek, de ezek az előítéletek nem befolyásolják társas kapcsolataikat. A kutatás eszközei voltak a tesztek, illetve félig strukturált interjúk.

²⁴ Integrációs Pedagógiai Műhely Füzetek 16. Kooperatív tanulásszervezés az integráció szolgálatában. Budapest. Educatio. 22.o.

²⁵ Elliot Aronson (2003): A társas lény. Budapest Kjk Kerszöv. 303.o

²⁶ Elliot Aronson (2003.): A társas lény Budapest. KJK Kerszöv 304.o

„Az előítéletesség mérésére használt teszt Frances Aboud Multiracial Attitude Measure (MRA) tesztjének adaptált változata.”²⁷

A gyermekek feladata az volt, hogy 7 pozitív illetve 7 negatív tulajdonságot párosítsanak a kapott képekhez. A kapott képeken saját nemükhöz tartozó gyermekek voltak, az egyik képen többségi etnikumhoz tartozó gyermek a másik képen pedig egy kisebbségi etnikumhoz tartozó gyermek.

A félig strukturált interjú során a gyermekek kisebbségi csoportokkal kapcsolatos sztereotípiákra, személyes tapasztalataikra kérdeztek rá. Illetve azt kérték a gyermekektől, hogy saját csoportjukból nevezzenek meg etnikai csoporthoz tartozó gyermeket.

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a gyermekek előítéletei a romákkal kapcsolatban volt a legerősebb. A megjelenő sztereotípiák tartalma meglepően negatívnak mutatkozott. „A romákkal kapcsolatos tulajdonságok elsősorban az antiszociális viselkedésre (káromkodás, verekedés) és bűnözésre (lopás, rablás) vonatkoztak. Ezen túl gyakran emlegették, hogy a romák koszosak, rongyosak.”²⁸

²⁷ Kende Judit (2010.): Óvodások előítéletei: a csoport szerepe kisgyermek előítéleteinek és sztereotípiáinak alakulásában. Alkalmazott pszichológia. 12. kötet 2010./1-2.szám 135-143.o.

²⁸ Kende Judit (2010.): Óvodások előítéletei: a csoport szerepe kisgyermek előítéleteinek és sztereotípiáinak alakulásában. Alkalmazott pszichológia. 12. kötet 2010./1-2.szám 135-143.o.

II. A kooperáció megjelenésének vizsgálata az óvodában

2.1 A vizsgálat célja

Vizsgálatom célja megtudni, hogy a kooperációs technikák, esetleg a kooperáció alapelvei megjelennek-e az óvodában. A kooperációs módszereket ugyanis az iskolákban már eredményesen alkalmazzák a pedagógusok. De A kooperáció nem csupán egy tanulási módszer, hanem több annál, mert a gyermekek a kooperáció által elsajátíthatják az élethosszig tartó tanulás képességét. A kooperációhoz bizonyos kulskompetenciákra van szüksége a gyerekeknek, ezek közül a legfontosabb az együttműködés.

A család, az óvoda, az iskola és nem utolsósorban a társadalom feladata, hogy megtanítsa, illetve kialakítsa a gyermekekben azt a szemléletet, hogy modern világunkban csak úgy boldogulhatnak és érhetnek el sikereket, ha együttműködnek egymással, segítséget nyújtanak, támogatják azt, aki gyengébb náluk.

2.2 Hipotézisek

Hipotéziseimet a feldolgozott irodalmi munkák alapján fogalmaztam meg, figyelembe véve előző kutatások eredményeit. Állításaimat interjúk vizsgálatom eredményeivel szeretném bizonyítani, esetlegesen cáfolni. Kutatásom kérdés vázlatát hipotéziseim tükrében állítottam össze.

1. A kooperativitás által segíthetünk a roma gyermekek óvodai beilleszkedésén

A roma gyermekek hátrányokkal érkeznek az óvodába, ezek a hátrányok kisebbségi illetve szociális helyzetükből adódnak. A kooperativitás segítheti az ilyen gyermekek beilleszkedését a gyermek csoportba. Az együttműködés, az egyenlő részvétel, minden gyermek számára való lehetőségek biztosítása jellemzi a kooperációt. A kooperáció segítségével a roma gyermekek is megmutathatják társaiknak képességeiket, értékeiket, ezek pedig hozzájárulnak ahhoz, hogy a roma gyermekek beilleszkedjenek társaik közé.

2. A kooperativitás célravezetőbb, mint a hagyományos versenyeztetésen alapuló nevelés, az olyan csoportoknál, ahol roma gyermekek integrációja megy végbe

A hagyományos nevelési módszerek, technikák általában a versenyeztetésre épülnek. A gyermekeket minden területen összemérik egymással, egymáshoz hasonlítják őket, általánosítanak. Így a gyermekek az élet minden területén egymással versenyeznek, hogy melyikük a jobb, így sokszor önnön céljaikat nézik, és nem az együttműködést tekintik célravezetőbbnek.

A kooperáció megtaníthatja a gyermekeknek a kölcsönös segítségnyújtást, az együttműködést, kialakulhat bennük a közös cél. Így nem a versengés dominál majd életükben, nem az egymás legyőzésének vágya, hanem együttműködő, segítőkész felnőttekké válhatnak. Akik képesek felelősséget vállalni munkájukért, hibáikért.

3. A romákkal kapcsolatos előítéletek befolyásolják az óvodai nevelés sikerességét
Külön hipotézist szenteltem az előítéletesség megjelenésének kutatásomban. Ugyanis a kooperációhoz szorosan hozzákapsolódhat az előítéletesség, illetve előítélet mentesség. A kooperáció a közös munkára, kölcsönös együttműködésre alapszik, ezek sikerességét nagymértékben befolyásolja az együttműködő felek előítéletessége. Azt szerettem volna megtudni, hogy az általam vizsgált óvodai csoportokban mennyire jellemző az előítéletesség, és ez mennyire befolyásolja a gyermekek óvodai nevelésének sikerességét. Tehát azt feltételezem, hogy a gyermekek az óvodai csoportokban előítéletesek a romákkal kapcsolatban, és ez befolyásolja társas kapcsolataikat, a közös tevékenységeket. Az előítéletesség jelenléte pedig akadályozza a nevelést.

2.3.A vizsgálat eszköze

Vizsgálatom eszközeként az interjút választottam. Ez a vizsgálati módszer kiemelt helyet foglal el az empirikus társadalomkutatási vizsgálatokban. Mélyebb betekintést enged a témába, biztosítja a személyes kapcsolatot a kérdező és az interjú alany között, illetve segíti, hogy a kérdező más álláspontból is megismerhesse a kutatni kívánt témakört.

Az interjú előre elkészített kérdés sor alapján zajlott, azonban az interjú, mint vizsgálati módszer lehetővé tette, hogy spontán kérdéseket is feltegyek, ha a kérdésre adott válaszok nem elégitették volna ki kíváncsiságom. A spontán kérdések által oldottabb hangulatúvá vált a beszélgetés, az interjú alanyok bizalma kialakult felém, ami pedig elősegítette, hogy az óvodapedagógusok őszintén válaszoljanak feltett kérdéseimre.

Az interjú célja volt, hogy megtudjam, mit gondolnak a pedagógusok az általam kutatott témáról, a kooperációról és az együttnevelésről.

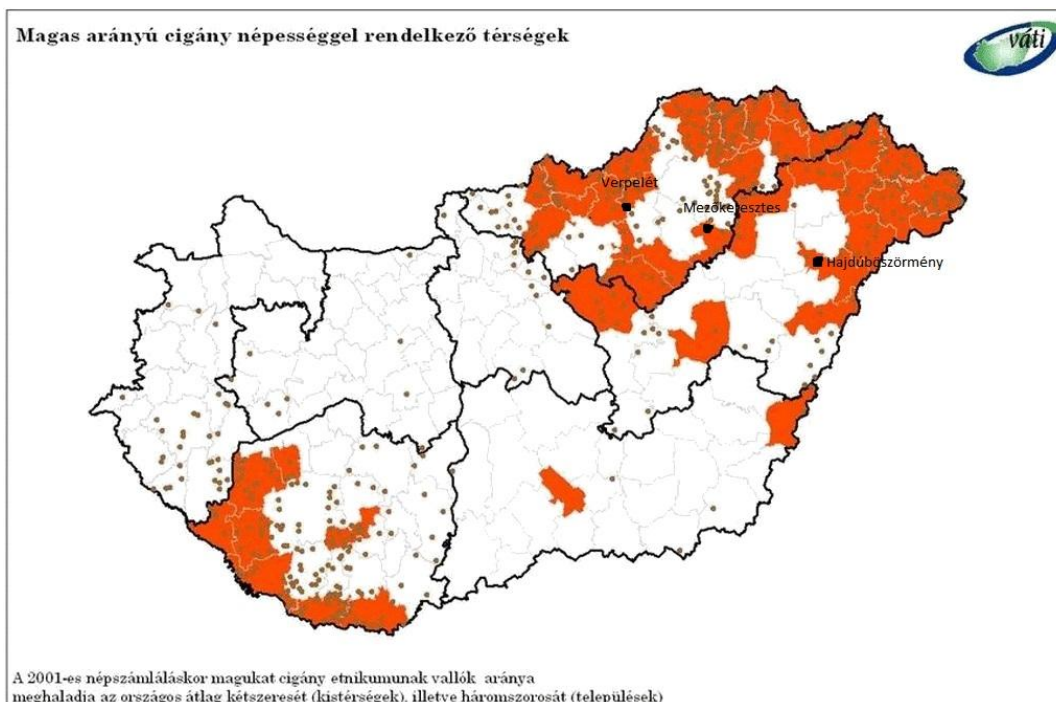
Az óvodapedagógusokkal készített interjúk az alapjai kutatásomnak, a dokumentumok elemzés mellett, kiemelt jelentősége van annak, hogy az elméletet, hogyan alkalmazzák a gyakorlatban és mit gondolnak róla a pedagógusok.

2.4.Mintavétel és a minta jellemzői

A mintavétel szempontjából fontosnak tartottam, hogy olyan óvodákat keressek fel, ahol évek óta foglalkoznak a hátrányos helyzetű gyermekek integrációjával. Az óvodákat különböző megyékben választottam ki, olyan településeken, ahol a lakosság között nagy létszámban vannak jelen a hátrányos helyzetű kiemelten roma családok.

2.4.1.A vizsgálatban résztvevő települések

Vizsgálatomhoz 3 települést választottam ki, mely településeken nagy számban megjelennek a hátrányos helyzetű családok, így az óvodai csoportokban is magas számban vannak hátrányos helyzetű gyermekek. A települések különböző megyékben találhatóak, de mind három megye, Magyarország észak- észak- keleti oldalán található, ahol sűrűn lakta roma települések találhatóak, mint ahogy az 1. számú ábra is mutatja.

1.számú ábra: Magas arányú cigány lakta területek

Az óvodapedagógusok válaszai alapján azt az eredményt kaptam, hogy a vizsgált óvodai csoportokban lévő hátrányos helyzet összefügg a roma származással. Tehát a vizsgálatomban szereplő hátrányos helyzetű gyermekek, roma gyermekek is egyben.

Ezért több helyen a hátrányos helyzetű gyermekek helyett roma gyermekekről fogok írni. Az óvodákban integráltan nevelődnek a roma gyermekek, akik különböző arányban jelennek meg a vizsgált óvodai csoportokban.

Úgy válogattam össze az interjúalanyokat a dolgozatomhoz, hogy legyenek olyan csoportok ahol kevesebb illetve olyan is ahol magasabb arányban vannak jelen a roma gyermekek.

A 3 település melyet választottam:

- Hajdúböszörmény (Hajdú-Bihar megye)
- Mezőkeresztes (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)
- Verpelét (Heves megye)

2.4.2.A vizsgálatban szereplő települések óvodái

Hajdúböszörmény: Napsugár Óvoda

Az óvoda 16 gyermekcsoporttal rendelkezik, tagóvodái vannak Hajdúböszörményben és Bodaszőlőn is. Az óvoda bekapcsolódott az integrációt elősegítő óvodai fejlesztő programba.

A nevelési céljai között szerepel a hátrányos helyzet ellensúlyozása, egymás elfogadására nevelés és a közösségi szabályok elsajátítása, a nevelő munka során a segítőkészség, együttérzés és toleráns magatartás jellemzi a pedagógusokat.

Én a Napsugár Óvoda Polgár utcai telephelyén készítettem az interjúkat, összesen 5 pedagógusnak tettem fel kérdéseimet.

Verpelét: Gyöngyszem óvoda

Az óvoda hat gyermekcsoporttal rendelkezik, a csoportokban jelentős mértékben jelen vannak az etnika kisebbséghez tartozó gyermekek (50%)

Az óvoda nevelési céljai között szerepel az esélyegyenlőség megteremtése, a másság elfogadására nevelés, az etnikai származású gyermekek másságára való tekintettel a gyermekek sokoldalú és harmonikus nevelése valamint a szociális helyzetük miatt hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatása.

Kiemelt feladatának tekinti az óvoda az etnikai kisebbséghez tartozó gyermekek fejlesztését, a közoktatásban való sikeresebb boldogulásuk érdekében.

Mezőkeresztes: Harmatcsepp óvoda

Az óvoda két épületből áll, melyekben összesen hat gyermekcsoport működik. Az óvoda célja, hogy a gyermekek értéknek tekintsék magukat, személyiségüket, egészségüket. Az egészséges, harmonikus életmód kialakítására törekednek a pedagógusok, az egészség pedig testi, lelki egészséget jelent. A gyermekeket a természet és környezetük szeretetére, harmonikus együttélésre nevelik.

Mind három óvodáról elmondhatom, hogy a gyermekeket az békés együttélésre, harmóniára nevelik, a pedagógusok legfontosabb nevelési eszköznek saját mintájukat tartják.

1. számú táblázat Hátrányos helyzetű gyermekek aránya a vizsgált óvodákban

Települések	Hátrányos helyzetű gyermekek aránya a vizsgált óvodákban
Hajdúböszörmény Hajdú-Bihar megye	45%
Verpelét Heves megye	54%
Mezőkeresztes Borsod-Abaúj-Zemplén megye	31%

Az 1.számú táblázat a hátrányos helyzetű gyermekek arányát mutatja a különböző települések óvodáiban. Ahogy a táblázatból is kiderül, meglehetősen nagy arányban vannak jelen az óvodákban a hátrányos helyzetű gyermekek. Ezek a gyermekek főként származásuk miatt hátrányos helyzetűek, ugyanis a cigánysághoz tartoznak.

Hátrányaik több területen is megmutatkoznak, a pedagógusok tapasztalatai szerint.

A legtöbb gyermeknek alacsony a szókincse, ezért keveset kommunikálnak, főként a rövid egyszerű mondatokat értik meg.

A gyermekek játékkultúrájában is megmutatkoznak hiányosságok, eltérések, ez főleg az otthoni játékok hiányából adódnak.

2.4.3.A vizsgálat célcsoportja

Kutatásom területe az óvodai nevelés, méghozzá a hátrányos helyzetű gyermekek óvodai nevelése a kooperáció tükrében, éppen ezért óvodákat kerestem fel, ahol a gyermekcsoportokban hátrányos és nem hátrányos helyzetű gyermekek együttnevelése folyik. Mivel a csoportban folyó nevelő munkára, és a gyermekcsoportok jellemzőire voltam kíváncsi óvodapedagógusokat kerestem fel, és készítettem velük interjút.

Olyan óvodapedagógusokkal készítettem interjút, akik integrált óvodai csoportokban dolgoznak, és gyermekcsoportjaikban hátrányos helyzetű, gyermekek is vannak.

A vizsgálat során összesen 20 interjút készítettem el, melyeknek előre megírt kérdések voltak az alapjai, illetve az elhangzott válaszok alapján kiegészítő kérdések is elhangzottak, a pontosabb adatok, és tisztán látás érdekében.

A pedagógusok az interjúk során segítőkészek voltak, nem zárkóztak el kérdéseimtől. A válaszokon túl tapasztalataikat is megosztották velem. Bizonyos történeteket is elmeséltek, amelyek jelenlegi vagy előző csoportjaikban történtek meg, ezek a történetek hozzájárultak, válaszaik megértéséhez, példaként szolgálnak kutatásom eredményeinek alátámasztására.

2.5.Az óvodapedagógusokkal készített interjúk elemzése

Az interjúk elvégzéséhez előre összeállított kérdéssort használtam, valamint spontán kérdésekkel egészítettem ki azokat, ha szükségesnek találtam.

A kérdéseket én fogalmaztam meg, és állítottam össze,(a teljes kérdéssor Az 1. számú mellékletben olvasható) célom pedig az volt, hogy a kutatásom fő kérdéseire, problémáira választ kapjak, illetve, hogy a szakirodalomban elhangzott elméletek, hogy valósulnak meg a gyakorlatban, miként tudják azokat alkalmazni az óvodapedagógusok.

Az interjú kérdéseit hat részre tagoltam, az alapján, hogy mit szerettem volna megtudni a válaszokból.

Az interjú kérdés csoportjai:

1. Szakmai tapasztalatok (1., 2., 3., kérdés)
2. A vizsgált gyermekcsoport jellemzői (4., 5., 6. kérdés)
3. Problémák, konfliktusok a csoportokban (a,b,c,d,e,f,g)
4. Előítéletesség/ előítélet mentesség megjelenése a gyermekeknél (7., 8., 9., 10., 11., 12. kérdés)
5. Kooperáció (13.,14., 15., 16., 17., kérdés)

6. Versenyeztetés (18. és 19. kérdés)

A hat csoport közül a 4., 5., 6. számú csoportok a dolgozatomban egy-egy hipotézisével foglalkoznak, a probléma köré szerveződtek.

Bizonyos kérdéskörök, inkább a választásomat indokolják, hogy miért pont a megkérdezett pedagógusokat választottam a kutatásomhoz, miért, pont az ő gyermek csoportjukat és a benne folyó munkájukat mutatom be.

Az interjúk elemzését az fentebb említett hat csoport alapján fogom elemezni, hogy az összefüggések megfigyelhetőek és érthetőek legyenek.

2.5.1. Szakmai tapasztalat

Az interjú első részében a pedagógusok szakmai tapasztalataira voltam kíváncsi. Az elhangzott kérdések között hangzott el, hogy mióta dolgoznak óvodapedagógusként, illetve hány éve foglalkoznak hátrányos helyzetű gyermekekkel.

A kérdésekből azt szerettem volna megtudni, hogy a pedagógusok, akikkel az interjút készítettem mennyi tapasztalattal rendelkeznek a kutatandó területen. Szerettem volna, ha a kérdéseimre olyan pedagógusok válaszolnak, akik már régóta a szakmában dolgoznak, így a tapasztalataik nem csak 1-2 év tapasztalatai, hanem több óvodai csoport nevelése után megfogalmazott válaszok.

2. számú táblázat: Óvodapedagógusok szakmai tapasztalatai és az óvodákban lévő hátrányos helyzetű gyermekek aránya

Hajdúböszörmény			Verpelét			Mezőkeresztes		
Szakmai év	Tapasztalati év	Gyermek arány %	Szakmai év	Tapasztalati év	Gyermek arány %	Szakmai év	Tapasztalati év	Gyermek arány %
27	23	46	28	24	55	30	19	32

A 2. számú táblázat egy átlagos összesítést mutat a pedagógusok szakmai tapasztalatairól illetve a vizsgált óvodákban lévő hátrányos helyzetű gyermekekről.

A táblázatban látható pedagógusok, óvodapedagógusi pályán eltöltött éveiknek a száma (szakmai év) átlagosan, illetve azoknak az éveknak az átlaga, amióta hátrányos helyzetű

gyermekkel foglalkoznak.(tapasztalati év) Ezek mellett pedig feltűntettem a csoportjaikban lévő hátrányos helyzetű gyermekek számának %-os átlagát.

A pedagógusok közül többen is elmondták, hogy régóta foglalkoznak hátrányos helyzetű gyermekekkel, de eleinte kevesebb létszámban voltak, de az utóbbi években megnőtt az arányuk az óvodai csoportokban.

A táblázatból kiderül, hogy a legtöbb pedagógus közel 30 éve dolgozik óvodapedagógusként, és közel 20 éve foglalkoznak hátrányos helyzetű gyermekekkel, ami azért fontos számomra, mert válaszaik mögött több éves tapasztalat áll.

A pedagógusoktól azt is megkérdeztem, hogy mi tennének, ha egy szülő azért nem akarná beírni nem roma gyermekét a csoportba, mert több roma gyermek is jár oda. A pedagógusok elmondták, az évek során több ilyen eset is előfordult már. Ez ellen ők csupán annyit tudnak tenni, hogy megpróbálják a szülőt meggyőzni arról, hogy az élet más területein is találkoznak gyermekek roma gyerekekkel, természetesen nekik is szükségük van óvodai nevelésre, és ők ugyanolyan értékes gyermekek, mint a nem roma gyerekek.

A szülők ezeket az érveket vagy elfogadják, vagy nem, a pedagógusok nem kényszeríthetik a szülőket, a szülő döntése, hogy hova írhatja a gyermekét. A pedagógus csak szakmai tapasztalatait tudja elmondani a szülőnek, valamint az óvodai csoportot tudja számára megmutatni, a csoport légkörét.

2.5.2. A vizsgált gyermekcsoportok jellemzői

Az interjú második részében feltett kérdéseim azoknak a gyermekcsoportoknak a tulajdonságaira kérdeztek rá, melyekben a választ adó óvodapedagógusok nap, mint nap dolgoznak.

A csoport jellemzői közül az első, amire rákérdeztem, hogy milyen az etnika összetétele.

A megkérdezett óvodapedagógusok mindegyike vegyes csoportban dolgozik. A vegyes csoport a gyermekek életkorára utal, illetve arra, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek és a nem hátrányos helyzetű gyermekek együttnevelődnek az óvodai csoportokban.

Az óvodapedagógusok válaszaikban úgy nyilatkoztak, hogy csoportjaikban a hátrányos helyzetű gyermekek, a roma gyermekek.

A vizsgált csoportokban különböző százalékban jelennek meg a hátrányos helyzetű gyermekek. A 3. számú táblázat a hátrányos helyzetű gyermekek százalékos arányát mutatja településekre lebontva.

3. számú táblázat: A hátrányos helyzetű gyermekek %-os aránya a vizsgált gyermekcsoportokban

	Települések		
	Mezőkeresztes	Verpelét	Hajdúböszörmény
A hátrányos helyzetű gyermekek %-os aránya a vizsgált gyermekcsoportokban	30%	42%	82%
	40%	50%	82%
	33%	51%	25%
	17%	50%	16%
	30%	50%	23%
	27%	84%	
	33%		
	42%		
	33%		
Átlag:	32%	55%	46%

A csoportok együttműködő képességére kértem rá a következő kérdésben. A pedagógusok mind három településen egyértelműen azt válaszolták, hogy a gyermekek teljes mértékben elfogadóak egymással, és képesek az együttműködésre. Ők nem tesznek különbséget egymás között, abból a szempontból, hogy valamelyikük hátrányos helyzetű vagy esetleg roma.

Egyetlen óvodapedagógus nyilatkozta csak azt, hogy a csoportjában nem működnek együtt a roma és nem roma gyermekek. Az együttműködés hiánya leginkább a játék során mutatkozik meg, kirekesztés nincs a csoportban, de nem keresik egymás társaságát.

Arra a kérdésre, hogy mennyire jellemző az egyes gyermekek kirekesztése a csoportban, száz százalékban azt a választ adták a pedagógusok, hogy a gyermekek nem közösjenek ki egy gyermeket sem. Az óvodapedagógusok ezt azzal magyarázzák, hogy a gyermekek számára nyújtott mintának nagy jelentősége van viselkedésmódjuk kialakulásában. Ha az óvodapedagógusok elfogadóak, minden gyermekben látják az értéket, akkor a gyermekek sem fognak különbséget tenni egymás között. Még akkor sem ha látják, hogy nem olyan mint ők.

2.5.3.Problémák, konfliktusok a csoportokban

Az interjú e szakaszában azt szerettem volna kutatni, hogy az óvodapedagógusoknak milyen tapasztalatai vannak csoportjukban, milyen problémák és konfliktusok jutnak eszükbe a megadott területekről. Olyan problémákra, konfliktusokra voltam kíváncsi melyek a hátrányos és nem hátrányos helyzetű gyermekek együttnevelésében megmutatkoznak.

A pedagógusok főként jelenlegi csoportjukban tapasztalt helyzeteket ismertették, de voltak olyan pedagógusok, akik előző évek tapasztalatait is megosztották velem. Úgy gondolták fontos elmondaniuk, azokat az eseteket is, amelyek kivételesek, vagy meglepőek, esetleg mások voltak, mint az addigiak.

A 4. számú táblázat egy összefoglalást mutat a pedagógusok válaszaikról a problémákkal, konfliktusokkal kapcsolatban. A táblázatban láthatóak azok a területek, amikkel kapcsolatban kíváncsi voltam az interjú során, hogy milyen problémák illetve konfliktusok merülnek fel a mindennapos óvodai életben. A válaszok %-os arányát mutatja a 4. számú táblázat, hogy hány pedagógus említett problémát, vagy konfliktust az adott területen.

4. számú táblázat: A problémák megjelenése a különböző területeken

Problémás területek	A problémák %-os megjelenése
Tevékenységek	30%
Szokások	65%
Ünnepek, hagyományok	15%
Barátok, kiscsoportok	10%
Jutalmazás, büntetés	15%
Hozzáférés: tárgyakhoz, helyekhez, szerepekhez	30%
Szülők	55%

Tevékenységek közben a pedagógusoknak főként a játék jutott eszükbe. Akadnak problémák, azzal kapcsolatban, hogy a roma gyermekek nem szeretnek osztozkodni a játékokon, erősebb a birtoklási vágyuk, de a vizuális tevékenységeken, is ugyanez történik a kellékek megosztásával kapcsolatban.

A tevékenységek közben még a csúnya beszéd szokott előfordulni, mint problémás helyzet, a roma gyermekeknek ez otthon megengedett, de legalábbis nem büntetik, az óvodában azonban nem elfogadott, és a többi gyermek sem tolerálja a trágár beszédet. Ez szokta zavarni a tevékenységeket, illetve a verekedés. A roma gyermekek agresszívebbek, de sokszor a verekedés nem indulatból jön elő náluk, hanem játékból. Ők így játszanak, sokuknak nincsenek játékeszközeik otthon, és ez számukra játék, éppen ezért nem értik, ha nem engedik nekik a pedagógusok.

Az óvodapedagógusok 65%-a jelezte, hogy a szokások területén sok probléma adódik a gyermekek nevelésében. Ezek a problémák főként a hátrányos helyzetű gyermekek esetében jelentkeznek, a nem megfelelő szokások kialakulásában, vagy a szokások kialakulásának hiányában. Több pedagógus is elmondta, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek, leginkább a roma gyermekek közül kerülnek ki, akiknél hiányoznak a társadalmi életnek megfelelő szabályok, szokások és normák.

Az esetek többségében a higiéniai szokásokkal vannak problémák. A roma gyermekek többsége nem érti, miért van szükség kézmosásra evés előtt, az udvarról való bejövetel után illetve a WC használata után.

A WC megfelelő használatára is meg kell tanítani a gyermekeket, mert a befogadás időszakában ezen a területen is nagy problémák adódnak. A roma gyermekek többsége nem használ WC papírt, nem húzzák le maguk után a wc-t, nem megfelelően használják azt.

Az óvodapedagógusok elmondása alapján az ilyen gyermekeknél több időt kell fordítani a szokások kialakítására, több odafigyelést igényelnek, mint a nem hátrányos helyzetű gyermekek. A nehézségeket az is fokozza, hogy a szülői ház illetve az óvoda értékei, szokásai nem egyeznek, így az óvodának nehezebb dolga van az ilyen esetekben.

Ünnepeket és hagyományokat tekintve az ünnepi műsorok elkészítése során szoktak problémák felmerülni, pontosabban a műsorok előadásakor. A pedagógusok az óvodai szereplésekhez a gyermekeket képességeik alapján választják ki. A szerepeket úgy osztják, ki hogy az megfeleljen a gyermekek képességeinek, ezt pedig a gyermekek is értik és tudják. Az idősebb gyermekek tisztában vannak már képességeikkel, hogy mire képesek, mit tudnak teljesíteni, meg tudnak-e felelni a szerep elvárásainak. Így a szerepek kiosztásánál illetve a tanulási folyamatban sem szokott probléma adódni. A problémák leginkább a műsorok előadásakor jönnek elő, amikor a roma szülők nem viszik el gyermekeiket a műsorokra, ennek különböző okai vannak. A pedagógusok sokszor nem tudják, hogy ezek az okok csak

kifogások, vagy valós indokok. Így nehézséget jelent felkészíteni a gyermekeket, mert a pedagógusoknak, azzal is számolniuk kell, hogy lehet a gyermekek nem lesznek ott az ünnepeken. Azonban, azt sem tehetik meg a pedagógusok, hogy nem osztanak szerepet a roma gyermekekre ebből az okból, mert a gyermekek nem tehetnek arról, ha a szülő nem viszi el őket az ünnepekre. Nagy felelősség hárul a pedagógusokra.

Az óvodapedagógusok elmondása szerint, tudnak együtt játszani a roma és nem roma gyermekek, nem befolyásolja játékukat, hogy melyik gyermek roma, vagy melyik gyermek nem roma, alakulnak ki közöttük barátságok. Azonban a pedagógusok azt is megemlítették, hogy a roma gyermekek játék kultúrája nem mozog széles skálán, egyszerű játékokat játszanak, mint amiket otthon a szüleiktől látnak. Inkább a felnőtt tevékenységek utánzása jelenik meg játékukban, nem jellemző, hogy táblás, fejlesztő játékokkal játszanak. A nem roma gyermekek fejlettebbek a játékkultúrájukat tekintve, ezt pedig azzal magyarázták a pedagógusok, hogy a nem roma gyermekeknek több játékuk van otthon általában, és a szülők figyelnek arra, hogy fejlesztő, és társas játékokkal is játszanak a gyermekek. Azonban a roma gyermekek többségének nincsenek otthon játékeszközei, a fiúk számára leginkább a verekedés a legfőbb játék.

A csoportszobában való játék során láthatóak a baráti társaságok, vannak állandó barátaik a gyerekeknek, azonban ha az óvoda udvarára mennek, ki a gyermekek gyakran előfordul, hogy akik a csoportszobában barátok voltak, azok az udvaron már nem lesznek, legalábbis nem játszanak együtt. A roma gyermekeknél figyelhető meg, hogy ha udvaron játszanak, ahol több csoport van jelen, akkor a roma gyermekek mindig megtalálják egymást, és együtt játszanak. Ekkor szokott előfordulni, hogy a roma gyermek, nem roma barátja már nem fér be a játékba, holott a csoportszobában mindig együtt játszanak. Ezt a pedagógusok azzal magyarázták, hogy a roma gyermekekben nagyon nagy az összetartás, náluk nem fordul elő árulkodás, náluk még létezik a „betyár becsület”, ahogy az egyik pedagógus fogalmazott. Ezek a helyzetek nem szoktak konfliktust eredményezni a gyermekek között, időleges problémákat igen, de a gyermekek még hamar megbocsájtanak egymásnak, és elfelejtik az udvaron történeteket.

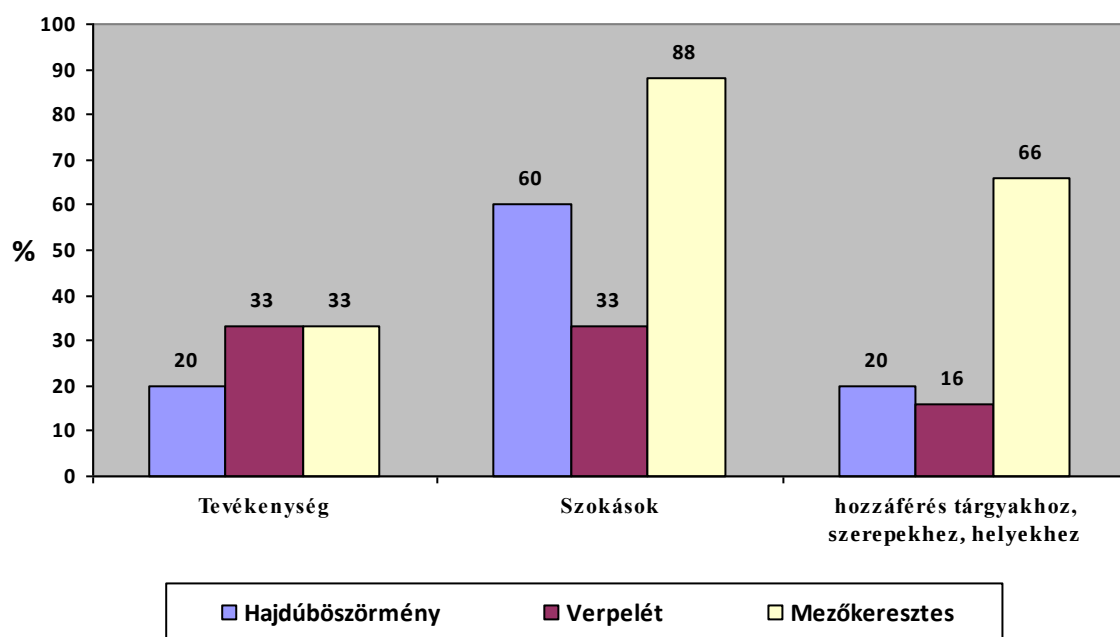
A jutalmazás és büntetés területén a roma és nem roma gyermekek között nem alakulnak ki problémák, nincsenek konfliktusok. A pedagógusok nem tesznek különbséget a gyermekek között, abból a szempontból, hogy roma-e a gyermek vagy nem roma, minden gyermekben az értéket látják, minden gyermek egy egyéniség számukra. A jutalmazások és büntetések attól

függnek, hogy kiérdekelte-e cselekedeteivel a gyermek azt. A roma gyermekeknél szokott problémát jelenteni, hogy nem mindig értik meg, miért kapnak büntetést. Ez általában abból adódik, hogy az óvodában nem fogadnak el olyan magatartásformákat, amelyeket otthon, a szülők. Tehát a gyermekek nem értik, hogy az óvodában miért kapnak büntetést, azért amiért otthon nem. Ilyen helyzetek általában a verekedés, vagy a trágár kifejezések alkalmazásakor jönnek létre. Ezen esetekben el kell magyarázni a gyermekeknek, hogy a viselkedésük nem helyes, és nem elfogadott az óvodában, azonban ezzel még nem oldódnak meg a problémák, mert otthon ugyanúgy elfogadott lesz a helytelen magatartás, így a gyermekeknek kétféle értékrendszerhez kell igazodniuk. Ebből az okból lenne fontos, ha a szülői ház és az óvoda egyféle értékrendet képviselne, hogy a gyermekeket mindkét helyen egyforma megerősítés érje.

Az óvodapedagógusok 30%-a jelezte, hogy adódnak problémák a tárgyakhoz való hozzáférések során a roma és nem roma gyermekek között. A problémák főként a játék során jelentkeznek. A roma gyermekek erőszakosabbak, kitartóbbak a játékok megszerzésénél, nem szeretnek osztozkodni a nem roma gyermekekkel a játékokon. Erősebb a játékbirtoklási vágyuk, ezt a pedagógusok azzal magyarázzák, hogy a roma gyermekeknek kevesebb játéka van otthon, előfordul az is, hogy nincsenek játékaik otthon. A birtoklási vágyuk abban is megmutatkozik, hogy szeretik hazavinni a tárgyakat, játékokat, színes ceruzákat. Ezek a játékok, tárgyak a legtöbbször nem kerülnek vissza az óvodába, azonban előfordul olyan eset is amikor a szülők visszahozzák a tárgyakat. A felkeresett óvodai csoportokban a nem roma gyermekekre nem jellemző, hogy haza visznek tárgyakat, játékokat.

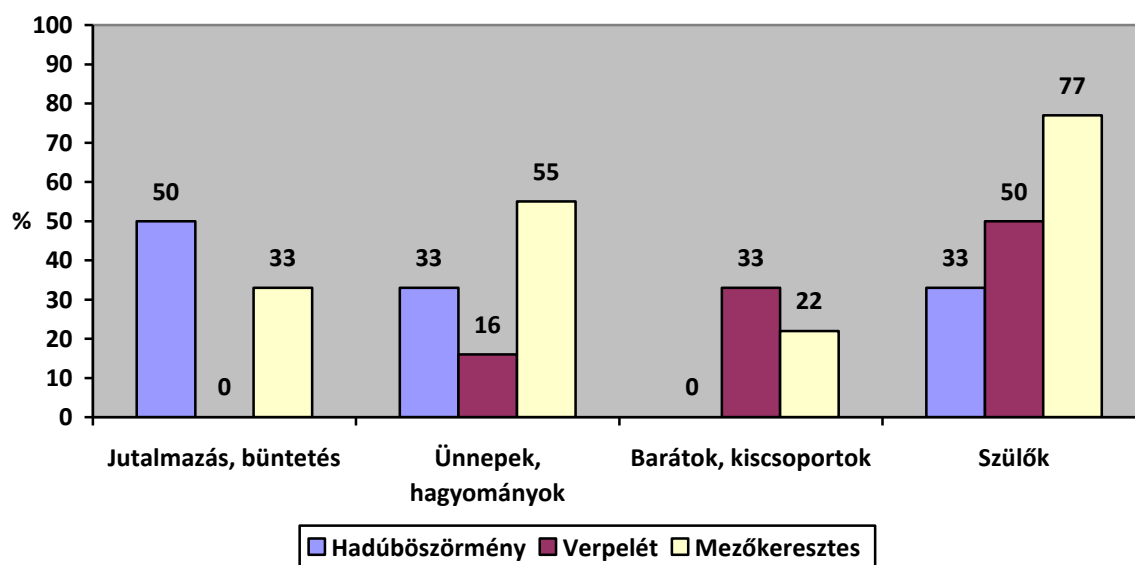
A megkérdezett pedagógusok 55%-a jelezte, hogy a roma gyermekek szüleivel is alakulnak ki konfliktusok, problémás helyzetek. A problémák leginkább a roma szülők heves vérmérséklete, temperamentuma miatt keletkeznek. Azonban ezek a problémák megoldhatóak, ha megtalálják velük a közös hangot, elnyerik bizalmukat. A problémák nem csak pedagógus és szülő között szoktak kialakulni, hanem szülő és szülő között is. Általában ezeknek a konfliktusoknak a forrása, ha valamely gyermek megsérült, esetleg konfliktusba került egy másik gyermekkel. Minden szülő óvja, védi gyermekét, de a pedagógusokkal készített interjú során többször elhangzott, hogy a roma szülők „túlféltik” gyermeküket.

Az elemzésből jól látható, hogy minden rákérdezett területen akadnak problémák vagy konfliktusok az óvoda mindennapjaiban.

1.számú diagram: A problémás területek településenkénti megoszlása

Az 1.számú diagram a problémás területek településenkénti eloszlását mutatja. Az oszlopokból kiderül, hogy a legtöbb probléma Mezőkeresztesen van, hiszen a szokások valamint, a tárgyakhoz, szerepekhez, helyekhez való hozzáférés területén is magas arányban fordulnak elő problémás helyzetek. Az előzőekben már leírtam, hogy milyen jellegű problémák akadnak a szokások, illetve a többi problémás területen. Az 1. és 2. számú diagrammal az volt a célom, hogy bemutassam, a problémák településenkénti eloszlását. A problémák túlnyomó többsége Mezőkeresztesen található, ennek pedig az lehet az oka, hogy Mezőkeresztesen vannak máshonnan betelepült roma családok, akik még nem tudtak beilleszkedni a város környezetébe, még nem fogadták el a helyi normákat. A pedagógusok úgy nyilatkoztak, hogy a betelepült családok gyermekeivel vannak főként problémák, illetve a gyermekek szüleivel. Nehezen bíznak meg a pedagógusokban, még nem telt el kellő idő, hogy megszokják az új környezetet, és az új embereket.

2.számú diagram: A problémás területek településenkénti megoszlása

A diagrammon látható, hogy a megkérdezett területek mindegyikén felelhetőek problémák, bár nem minden településen. Verpeléten a jutalmazás és büntetés területén nem szoktak konfliktusok, problémák kialakulni a gyermekek között, hajdúböszörményben pedig a baráti csoportoknál. Látható, hogy a roma szülőkkel minden településen akadnak problémák, esetleg konfliktusok, de a pedagógusok válaszaiból kiderült, hogy megoldhatóak ezek a problémák. A gyermekek érdekeit nézi mind két fél, az óvodapedagógus és a szülői is, így mindig sikerül megoldani a problémákat. Vannak olyan szülők, akikkel könnyebb az együttműködés, van akikkel pedig nehezebb a dolguk a pedagógusoknak. De a pedagógusok mindegyike azt mondta, meg lehet találni minden szülővel a közös hangot, ismerni kell őket is nem csak a gyermekeket.

2.5.4.Előítéletesség/előítélet mentesség megjelenése a gyermekeknél

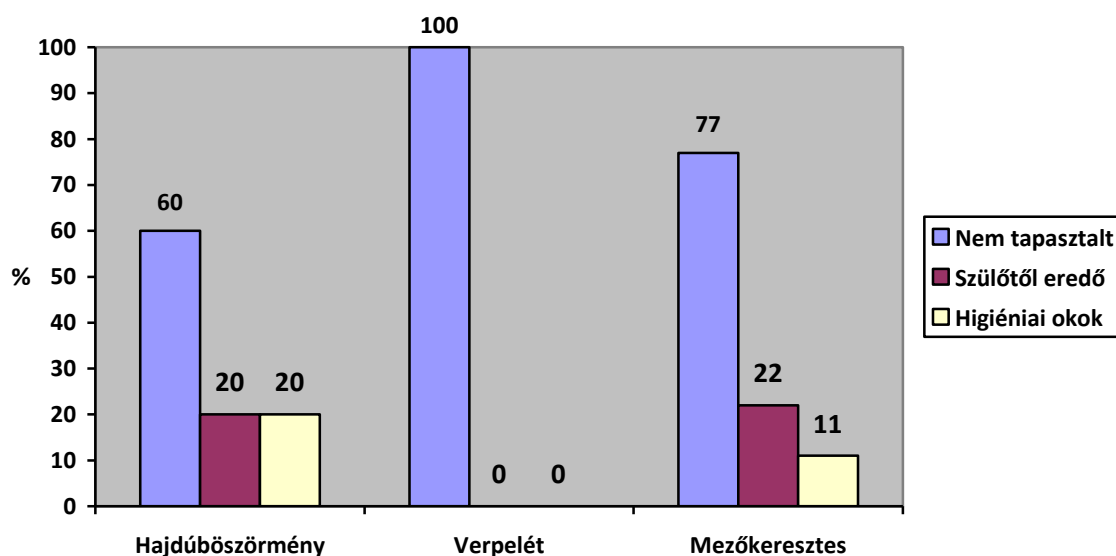
A dolgozatomban nagy szerepet kapott az előítéletesség megjelenése az óvodás gyermekek körében, harmadik hipotézisemet ugyanis az óvodás korú gyermekek előítéletességéről fogalmaztam meg. Azért tartottam fontosnak ezt a területet is megvizsgálni, mert a kooperáció a kölcsönös elfogadáson, együttműködésen alapszik. Azt szerettem volna megtudni, hogy a pedagógusok nevelő munkájuk során milyen mértékben találkoztak a gyermekek részéről előítéletességgel, illetve ez az előítéletesség honnan eredhet.

A megkérdezett pedagógusok 70%-a válaszolta azt kérdésemre, hogy nem tapasztaltak a gyermekek felől előítéletességet egymás iránt.

Az előítélet mentesség magasabb arányban jelenik meg az óvodában, mint az előítéletesség. Ennek okát a pedagógusok azzal magyarázták válaszaikban, hogy ebben a korban a gyermekek többsége még nem tudja, hogy ki a cigány gyermek és ki nem. Sőt gyakran saját magukról sem tudják ezt, ha ez így is van. A gyermekek ebben a korban nem foglalkoznak azzal, hogy valamelyikük cigány-e, egy-két kivételes esetről számoltak be a pedagógusok, de ezekben az esetekben nem befolyásolta a gyermekek társas kapcsolatait az előítéletesség. A megkérdezett pedagógusok úgy vélik az előítéletesség a későbbi években alakul ki a gyermekekben, de ha az óvodában a pedagógusok elfogadóak a gyermekekben is inkább az elfogadás, mint elítélés alakul ki.

Vizsgálatom során azt tapasztaltam, hogy a gyermekek előítéleteinek megjelenését nagyban befolyásolja az, hogy a környezetükben lévő felnőttek hogyan viselkednek, mennyire előítéletesek. A pedagógusok 100%-osan azt válaszolták, hogy az óvodapedagógusi minta adás nagy szerepet játszik a gyermekek nevelése, szocializációja során.

A pedagógusok 30%-a válaszolt igennel kérdésemre, azaz ők már tapasztaltak előítéletességet a gyermekek felől. Ezeknek az előítéleteknek kétféle forrása lehet a pedagógusok tapasztalatai alapján. Az előítéletességet tapasztaló óvodapedagógusok 66%-a mondta azt, hogy a gyermekek szüleitől ered az előítéletesség forrása. A szülők előítéletessége megmutatkozik a gyermekeken, hogyha a szülők a gyermekek előtt mutatják megnyilvánulásaikban ezt az előítéletességet. Az előítéletesség másik oka, ha a hátrányos helyzetű gyermekek külseje ápolatlan, kellemetlen szagú. A gyermekek nem kedvelik azokat a társaikat, akik elhanyagoltak, ez ellen próbálnak tenni a pedagógusok azáltal, hogy a gyermek érkezésekor megmosdatják az ápolatlan gyermeket, megkérik, a szülőt jobban figyeljenek oda rá. Ezekkel az apróságokkal próbálnak segíteni az óvodapedagógusok a gyermek beilleszkedésén.

3. számú diagram: A gyermekek előítéletességének megjelenése

A 3. számú diagramon jól látható a vizsgálatom által kapott eredmény, mely szerint mind három település óvodáiban főként azt nyilatkozták az óvodapedagógusok, hogy nem tapasztaltak előítéletességet a gyermekek részéről egymás iránt. Azonban az is megmutatkozik, hogy vannak bizonyos körülmények, amik miatt kialakulhat, illetve megmutatkozhat a gyermekek előítéletessége. Hajdúböszörményben és Mezőkeresztesen is előfordult már, hogy egy-egy gyermek előítéletessége megmutatkozott társai iránt. Ez az előítélet vagy a szülőktől eredt vagy olyan gyermekekkel szemben voltak előítéletesek, akinek higiéniai problémái voltak, mint például, koszos, ápolatlan külső, esetleg kellemetlen szaga volt. Ezeket a jeleket már a gyermekek is észlelik, és ha számukra a rendezett, tiszta külső az érték, nem fogadják el azt a gyermeket, aki nem ilyen. Az előítéletek forrása abban az esetben volt a szülő, ha ő maga is előítéletes volt, és ez meg is mutatkozott megnyilvánulásaiban.

A pedagógusok említettek olyan szülőt, aki megkérte őket, hogy ne engedjék, hogy gyermekek roma gyermekkel játsszon, és ne ültesse mellé az asztalnál. Azonban a szülő gyermeke kérte a pedagógust, hogy had üljenek egymás mellett, azt pedig, hogy kivel játsszon a gyermek a pedagógus nem mondhatja meg. Ez az eset azt mutatja, amikor a szülő előítéletes volt, de gyermekére ez nem hatott.

Arra is volt példa, amikor a szülő előítéletessége, megmutatkozott a gyermek viselkedésén, megnyilvánulásaiban. Az ilyen eset ritka az óvodában, de előfordul, az ilyen helyzetekben nagy segítség lehet egy- egy kooperatív játék, vagy közös tevékenység, ahol az előítéletes

gyermek megismerheti társa képességeit, személyiségét, és megszűnhet előítélete, de legalább csökkenhet.

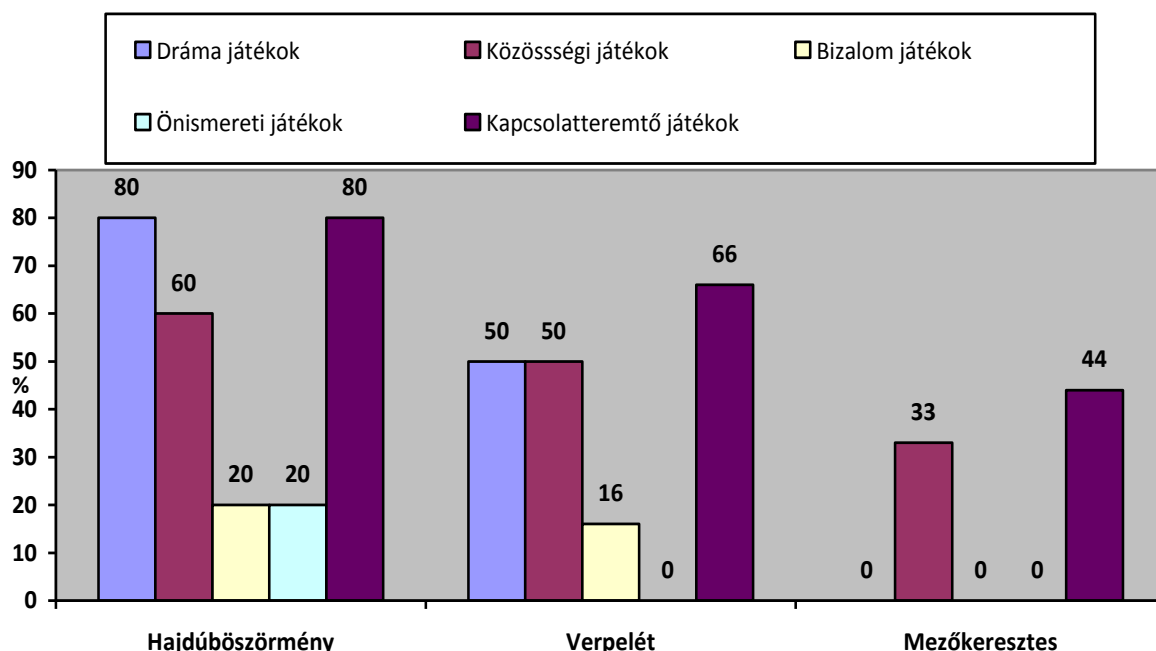
2.4.5. Kooperáció lehetőségei az óvodában

Az óvodapedagógusok válaszaiban nem volt olyan adat, mely megerősítette volna az iskolákban alkalmazott kooperatív technikák alkalmazását, tehát kijelenthetem, hogy kooperatív technikák nem jelennek meg az óvodai nevelésben, de a kooperációs alapelvek (egyenlő részvétel, egyéni felelősség, párhuzamos interakció, építő egymásrautaltság) a különböző tevékenységekben, játékokban azonban megjelennek.

Az óvodapedagógusok véleménye szerint hasznos a kooperáció, szeretnek alkalmazni kooperációs alapelveken alapuló játékokat.

A játékok alkalmazásának gyakorisága illetve a játékok sokszínűsége függ a pedagógusok erre specializálódott végzettségétől.

Ez lehet annak az oka, hogy Hajdúböszörményben, nagyobb arányban alkalmaznak ilyen jellegű játékokat, ugyanis itt vannak olyan pedagógusok, akik rendelkeznek például drámapedagógusi végzettséggel. A kooperációs alapelveken alapuló játékok megoszlását a következő, 4.számú diagram mutatja.

4.számú diagram: Kooperációs játékok megjelenése a vizsgált települések óvodáiban

A különböző játéktípusok a kooperáció más-más alapelveit képviselik.

Dráma Játék:

A dráma játék alkalmas különböző konfliktusok megjelenítésére és megoldására, a dráma játékok során a gyermekekben rejlő feszültség feloldódik, a gyermekek problémáikat is megoldhatják az ilyen típusú játékok során.

Amint a diagram is mutatja, leginkább hajdúböszörményben alkalmaznak drámajátékokat, a pedagógus 80%-a jelezte, hogy használja az ilyen típusú játékokat. Azt is megtudtam, hogy Hajdúböszörményben vannak drámapedagógiai végzettséggel rendelkező óvodapedagógusok, akiktől munkatársaik is tanulnak játékokat, és alkalmazzák is azokat a gyakorlatban.

Verpeléten a pedagógusok 50%-a alkalmazza ezeket a játékokat a problémák megoldására, a gyermekek feszültségének levezetésére.

Kapcsolatteremtő játék:

Erre a játékra főként akkor kerül sor, amikor a gyermekek óvodába kerülnek, és még minden és mindenki ismeretlen számukra. A játék során megismerkednek egymással, közelebb kerülnek egymáshoz.

Azonban a játék alkalmazása akkor is eléri célját, amikor már ismerik egymást a gyermekek, de valamilyen problémájuk van egymással, esetleg nem akarnak együttműködni.

A kapcsolatteremtő játékok lényege, hogy a gyermekek kapcsolatban, kontaktusban álljanak egymással, közösen tudjanak együttműködni. Ezek a játékok lehetnek páros, vagy csoportos játékok is, cél, hogy a gyermekek minél több társukkal kapcsolatba kerüljenek, és ne állandóan csak egy bizonyos gyermek társaságát keressék.

Kapcsolatteremtő játékokat mindhárom településen magas arányban használnak a pedagógusok. Hajdúböszörményben a megkérdezettek 80%-a alkalmazza az ilyen típusú játékokat, szintén itt a legmagasabb az alkalmazás aránya, Verpeléten a pedagógusok 66%-a míg Mezőkeresztesen az óvodapedagógusok 44%-a alkalmazza.

A kapcsolatteremtő játékok igen magas arányban jelentkeznek az óvodákban, ezt pedig azzal magyarázhatjuk, hogy a gyermekek óvodába kerülésükkor új környezetbe, idegen személyek közé kerülnek, és ezek a játékok segíthetik a gyermeket a kapcsolatfelvételben, és tartásban.

Közösségi játék:

A közösségi játékok célja, a gyermekcsoport társas kapcsolatainak fejlesztése. A közösségi játékok során a gyermekek megérezhetik, milyen az együttműködés, hogyan boldogulnak közös erővel.

A közösségi játékok során a gyermekek csoportja egy közösséggé válhat, melynek minden gyermek egyenrangú tagja, az óvodapedagógus pedig támogatja őket, és segítséget nyújt, emellett pedig ő is a közösség tagjává válik.

A hajdúböszörményi Napsugár Óvodában a megkérdezett óvodapedagógusok 60%-a alkalmaz ilyen jellegű közösségi játékokat, melyek során a gyermekek együttműködő közösséggé válhatnak.

A verpeléti óvoda pedagógusainak 50%-a alkalmazza csoportjában a közösségi játékokat. Mivel ezekben a csoportokban átlagosan 50-50 %-ban jelennek meg a roma és nem roma gyermekek, kifejezetten fontos, hogy a két csoportból egy összeszokott, elfogadó közösség alakuljon ki.

Mezőkeresztesen az óvodapedagógusok 33%-a alkalmazza a közösségi játékokat.

Bizalom játék:

Ezeknek a játékoknak a lényege, hogy a gyermekek egymásba vetett bizalma megerősödjön. A közös tevékenységekben, feladatokban nagy szükségük van a gyermekeknek a bizalomra, tudniuk kell, hogy megbízhatnak egymásban, számíthatnak egymásra. Ugyanakkor nem csak a gyermekek- gyermekek közötti bizalomra van szükség, hanem a gyermek-óvodapedagógus bizalom kialakulására is. A gyermekeknek tudniuk kell, hogy a pedagógus minden helyzetben figyeli őket, számíthatnak rá, de cserében a pedagógus is elvárja tőlük, hogy ha szüksége van rájuk, ők is ott lesznek, számíthat rájuk a pedagógus.

Bizalom játékokat a többi játéktípushoz képest alacsonyabb arányban alkalmaznak a pedagógusok, melynek oka lehet, hogy a gyermekek bizalma erős egymás és a pedagógus iránt, külön fejlesztést pedig nem igényelnek.

A hajdúböszörményi óvodában a pedagógusok 20%-a, míg Verpeléten a pedagógusok 16%-a alkalmaz bizalom játékokat. Mezőkeresztesen nem említették a pedagógusok, hogy bizalom játékokat alkalmaznának.

Önismereti játék:

Ahhoz, hogy másokkal közösen tudjuk együttműködni, játszani, dolgozni szükségünk van saját magunk ismeretére. A gyermekek óvodás korukban ismerkednek környezetükkel, saját magukkal, tesztelik magukat és másokat is, hogy mik a határaik, mire képesek és mire nem. Az önismereti játékok abban nyújtanak segítséget, hogy megismerjék magukat a gyermekek, tisztában legyenek képességeikkel, értékeikkel.

Önismereti játékokat csak hajdúböszörményben említettek a pedagógusok válaszaikban, de ez nem jelenti azt, hogy a többi óvodában nem fordítanak hangsúlyt a gyermekek önismeretének fejlesztésére. A gyermekek a játékok, tevékenységek és feladatok során ismerkednek önmagukkal, ismerik meg határaikat, képességeiket, ezért nem mutatkozik meg a kapott adatokban, hogy önismereti játékokat alkalmaznának a pedagógusok.

2.4.6. Versenyeztetés

Versenyeztetésre épül minden olyan módszer, vagy nevelési eljárás, amiben a gyermekeket egymáshoz hasonlítják, arra ösztönzik, hogy boldoguljanak egyedül, és győzzék le társaikat. Az élet minden területén versenyzünk egymással, az iskolába, a munkahelyeken, a buszra való felszállásnál és még sok más helyen.

A gyermekeket már egész fiatal korukban arra tanítják a felnőttek, hogy mindig ők legyenek a legjobbak, győzzék le társaikat mindenáron. A gyermekekben az alakul ki felnőtt életükre, hogy mindig versenyezniük kell, ha elismerést, sikert szeretnének.

A kooperáció által is érnek el a gyermekek sikereket, de a cél elérése a közös munka, az együttműködés által valósul meg, nem pedig egymás legyőzése által.

A vizsgált heterogén összetételű csoportokban az óvodapedagógusok úgy gondolják, a versenyeztetés nem a legmegfelelőbb nevelési módszer, mert a roma és nem roma gyermekek közötti különbségeket felerősíti. A pedagógusok olyan különbözőségekre gondoltak, mint hogy a roma gyermekek szókincse kevésbé fejlett, kommunikációs készségeik fejlesztésre szorulnak. Főként a rövid, egyértelmű mondatokat értik, a játék kultúrájukban is vannak lemaradások a velük egykorú nem roma gyermekekhez képest. Ez abból adódik, hogy a roma gyermekek többségének nincsenek otthon fejlesztőjátékaik, gyakran játékaik sincsenek.

Az elhangzott kérdések között szerepelt az is, hogy mit gondolnak arról a pedagógusok, hogy ha egy roma gyermek kerül vezető szerepbe. A megkérdezett pedagógusok válaszaikban

kifejtették, hogy a gyermek képességei azok, amelyek miatt választanak valakit vezető pozícióba, legyen az roma vagy nem roma gyermek. Az a gyermek, aki képes megfelelni a szerep elvárásainak, eléri társai tiszteletét, felfigyelnek rá társai, sőt szívesen barátkoznak vele. Azonban, ha egy olyan gyermeket választunk vezető pozícióba, aki nem tud megfelelni az elvárásoknak, akkor a gyermek a kudarc mellett, még tekintélyét is elveszítheti társai előtt. Tehát egy roma gyermek is képes megfelelni a vezetői elvárásoknak, ha megvannak benne azok a képességek, amelyek szükségesek a vezetéshez. Azonban vannak olyan gyermekek, akik nem tudnak helyt állni a vezető pozícióban, de ez nem attól függ, hogy a gyermek roma-e vagy sem.

III. Összegzés

Dolgozatomban a kooperációval és annak megjelenésével foglalkoztam a hátrányos helyzetű, főként roma gyermekek óvodai nevelésében. Azért választottam ezt a témát, mert a kooperáció és annak formái néhány éve jelentek meg a magyar közoktatásban, ezért sokak számára még ismeretlen ez az új módszer, amit főként iskolákban alkalmaznak. Azt szerettem volna vizsgálni, hogy ezeket a módszereket, technikákat lehet-e az óvodai nevelés során alkalmazni. Az óvoda célja nem a tanítás, hanem a gondozás, és nevelés, éppen ezért a kooperáció nevelésben való megjelenésére fektettem a hangsúlyt, méghozzá olyan csoportok óvodapedagógusait kerestem fel, ahol a gyermekcsoport tagjai között hátrányos helyzetű gyermekek is vannak.

A kooperáció szempontjából nagyon fontos, hogy mi jellemző a gyermekek társas kapcsolataira. Az együttműködést sok tényező befolyásolhatja, ilyen befolyásoló tényező például az előítéletesség. Ezért tartottam fontosnak vizsgálni az előítéletek megjelenését is a gyermekek részéről. A hátrányos helyzet sok esetben összefügg azzal, hogy a gyermek és családja roma. A romákkal kapcsolatos előítéletek pedig a legerősebbek Magyarországon.

Az előítéletek, és általánosítások a roma emberekkel kapcsolatban negatív jellegűek, amelyek nem csupán a felnőttek életét nehezítik meg, hanem a gyermekek számára is nehézségeket jelentenek. A kooperáció azonban közös együttműködésre, segítségnyújtásra neveli a gyermekeket, ez pedig hozzájárul ahhoz, hogy a gyermekek előítélet mentesen éljenek, és dolgozzanak együtt.

Dolgozatomat egy szakirodalmi áttekintéssel kezdtem, melyben tisztázni szerettem volna a legfontosabb fogalmak jelentését, mint a kooperáció, hátrányos helyzet, óvodai nevelés. A szakirodalomban olvasottak, is alátámasztották azokat a megállapításokat, melyek szerint a cigánysággal kapcsolatos előítéletek negatív jellegűek, a kooperáció során pedig a gyermekek szociális készségei is fejlődnek, ezt a két megállapítást pedig összekapcsolva, úgy gondoltam, hogy a kooperáció segíthet az előítéletek megszüntetésében.

Véleményem szerint az előítélet mentes társadalom akkor jöhet létre, ha már egészen fiatal korban megmutatjuk a gyermekeknek, hogy együttműködve, egymást elfogadva könnyebben lehet az életben boldogulni, mint egyedül.

A szakirodalmi leírás után az interjúk kutatásom eredményeit elemeztem, a pedagógusok válaszait összesítettem, a kapott eredmények után pedig, most szeretnék visszatérni a hipotéziseimben megfogalmazott állításokra.

A kutatásom elején 3 hipotézist fogalmaztam meg.

Az 1. hipotézisemben azt állítottam, hogy a kooperáció segíti a roma gyermekek óvodai csoportba való beilleszkedését. A pedagógusokkal készített interjúk eredményei alapján, megállapíthatom, hogy a kooperáció, segíti a roma gyermekek óvodai csoportba való beilleszkedést. Azonban nem abban az értelemben beszélhetek beilleszkedésről, mint azt kutatásom elején gondoltam. A roma gyermekeket nem közösítik ki társaik, nincs szüksége a pedagógusoknak olyan technikák alkalmazására, ami a beilleszkedést segítené, de a roma gyermekek sok területen hátrányokkal rendelkeznek. A kooperáció, a kölcsönös segítségnyújtás, az együttműködés által azonban könnyebben leküzdhetik hátrányaikat a roma gyermekek. A hátrányaik leküzdése által pedig sikeresen be tudnak illeszkedni az óvodai csoportba, illetve a társadalomba.

A 2. hipotézisemben megfogalmazott állításom, igaznak bizonyult. Az óvodapedagógusok inkább a kooperativitás alapelvein nyugvó játékokat, eljárásokat alkalmazzák a heterogén csoportokban, mint a versenyeztetést.

Úgy gondolják a pedagógusok a roma és nem roma gyermekek versenyeztetése által kiéleződnének a gyermekek közötti különbségek, illetve a roma- nem roma helyzet. A gyermekeknek az együttműködést kell elsajátítaniuk, azt hogy mindannyijukban vannak értékeke, van, aki az éneklésben tehetséges, van, akinek a logikája jó vagy éppen nagyon szépen tud rajzolni. Minden gyermekben azt kell erősíteni, amiben tehetséges, amiben igazán jó, és azokat a területeket kell fejleszteni, amiben kevésbé jó. A pedagógusok mellett, a gyermekek szintén segíthetnek egymás fejlesztésében, fejlődésében. Az együttműködés során, segítséget nyújtanak egymásnak, sokat tanulhatnak egymástól, felhasználhatják tudásukat aszerint, hogy ki miben tehetséges. Ugyanis a gyermekek észreveszik azt, hogy ki mit tud igazán, képesek felismerni egymás tehetségét.

A 3. hipotézisem, miszerint a romákkal kapcsolatos előítéletek befolyásolják az óvodai nevelés sikerességét, nem bizonyult igaznak.

A pedagógusokkal készített interjúk során azt az eredményt kaptam, hogy az óvodás korú gyermekekre, tehát a 3-6 éves korosztályra nem jellemző az előítéletesség. Az óvodapedagógusok munkájuk során nem tapasztaltak óvodai csoportjukban előítéletességet a

gyermekek felől egymás iránt. A válaszok alapján azt mondhatom, hogy a roma és nem roma gyermekek együttműködően tudnak tevékenykedni, játszani.

A pedagógusok véleménye az előítéletek megjelenéséről, hogy csak a későbbi években jelennek meg a gyermekeknél, főként iskolás korban.

Előfordul ugyan néhány eset az óvodában is, hogy egy-egy gyermek előítéletes társaival szemben, de ezek az előítéletek nem saját véleménye alapján alakulnak ki, hanem szülei, környezete előítéletessége mutatkozik meg megnyilvánulásaiban. Ha még sem ez az oka előítéletességének, akkor pedig az elhanyagolt külső, az igénytelen megjelenés, és kellemetlen szagok, amelyek miatt előítéleteket fogalmaz meg a gyermek. Ezek a jelzők főként a roma gyermekekre jellemzőek, a pedagógusok szerint, de nem minden esetben. Ugyanis vannak ellenpéldák erre az esetre is. Azokban a roma családokban, ahol a szülők tanultak, vagy megfelelő anyagi körülményekkel és állandó munkahellyel rendelkeznek, a gyermekek megjelenése is kifogástalan. Az ilyen családok gyermekeinek vannak kialakult normái, szabálytudatuk, mivel otthon is vannak szabályok, és megfelelő minta tárul a gyermekek elé.

A kapott eredmények azt mutatják számunkra, hogy a kooperáció, nevelés és oktatás területén való alkalmazása által olyan gyermekek nevelhetőek fel, akik képesek társaikkal együttműködni, képesek a segítségnyújtásra, valamint elfogadóak egymás iránt. Ezek a képességek életük különböző területein hasznukra válnak, mint a magánéletben vagy a munkahelyükön.

A kooperáció által lehetőség nyílik arra, hogy egy együttműködő, elfogadó társadalom jöjjön létre, ehhez azonban szükséges, hogy a társadalom minden tagja együttműködő és elfogadó legyen embertársaival szemben. Ennek érdekében az egymással való helyett, inkább egymás segítségét, támogatását kellene előtérbe helyeznie az embereknek, valamint az egymás iránti előítéletességet meg kellene szüntetni.

Az iskolákban alkalmazható kooperációs módszerek minél több iskolában való bevezetése segíthetné ennek az utópisztikus társadalomnak a létrehozását. Az óvodákban a kooperációs alapelveken alapuló játékok lehetőség szerinti összegyűjtése, és minél több óvodába való eljuttatása, segíthetné az iskola, nevelő feladatát, valamint megelőzhetné az előítéletek kialakulását.

V. Irodalom

1. 1993. évi LXXIX. közoktatásról szóló törvény 121.§.
2. Arató Ferenc (szerk.)(2008.): Integrációs Pedagógiai Műhelyfüzetek 16. :Kooperatív tanulásszervezés az integráció szolgálatában. Budapest. Educatio
3. Arató Ferenc- Varga Aranka (2008.): Együtt-tanulók kézikönyve Bevezetés a kooperatív tanulásszervezés rejtelseibe. Budapest. Educatio
4. Béres Csaba (szerk.)(2002.): Kirekesztődés vagy integrálódás?: a társadalmi integráció akadályai és lehetőségei a roma fiatalok körében. Debrecen. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetem Kiadó
5. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2007.): Cooperation and the use of technology. In: J. M. Spector et al. (Eds.), Handbook of research for educational communications and technology,. (785-812). New York: Routledge.
6. Elliot Aronson (2003): A társas lény. Budapest. KJK Kerszöv 304.o
7. Herczog Mária(2008): A kora gyermekkori fejlődés elősegítése In: Fazekas Károly- Köllő János- Varga Júlia (szerk.)(2008.): Zöld könyv A magyar közoktatás megújításáért. Budapest . Ecostat. 34.o
8. Kende Judit (2010.): Óvodások előítéletei: a csoport szerepe kisgyermekek előítéleteinek és sztereotípiáinak alakulásában. Alkalmazott pszichológia. 12.kötet 2010./1-2.szám 135-143.o.
9. Michael Tomasello (2011.) Mi haszna az együttműködésnek : a 2008-ban a Stanford Egyetemen tartott "Emberi érték" Tanner-előadások alapján . Budapest. Gondolat kiadó
10. Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja 2009.
11. Szabóné Kármán Judit (2008.): A roma/ cigány népesség helyzete Magyarországon In: Kopp Mária(szerk.): Magyar lelkiállapot Budapest. Semmelweis Kiadó 415-428.
12. Zágón Bertalan- Nagy Ilona:A kooperatív módszer In: Kereszty Zsuzsa(szerk.):Tanári kézikönyv A szociális kompetencia fejlesztéséhez 1-12. évfolyam Budapest. SuliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus- továbbképzési Kht. 39-55.

Elektronikus Források:

- I.1. <http://www.ofi.hu/tudastar/ohidy-andrea-eredmenyes> 2012-05-15 23:28
- I.2. <https://orszaginfo.magyarorszag.hu/informaciok/tarsadalom/etnikum.html> 2012.12.24.

16:42

VI.Melléklet

I. Szakmai tapasztalatok/ Pedagógusi attitűd

- 1.Mióta dolgozik óvodapedagógusként?
- 2.Mióta dolgozik roma származású gyermekekkel is?
- 3.Mit tenne, ha egy szülő azért nem akarná beíratni az óvodába nem roma gyermeket, mert a csoportban több roma gyermek is jár?

II. A csoport jellemzői

4. Milyen a csoport etnikai összetétele?
5. Mennyire együttműködőek a csoport tagjai?
6. Mennyire jellemző az egyes gyermekek kirekesztése?(Vannak-e a csoportban kirekesztett gyermekek?)

III. Problémák, konfliktus helyzetek

- a. Tevékenységek
- b. Szokások
- c. Ünnepek, hagyományok
- d. Barátok, kiscsoportok
- e. Jutalmazás, büntetés
- f. hozzáférés tárgyakhoz, szerepekhez, helyekhez
- g. szülők

IV. Előítéletesség/előítélet mentesség

7. Tapasztalt-e előítéletességet a gyermekek részéről egymás iránt?
8. A gyermekek roma nemzetiséggel kapcsolatos előítéleteik befolyásolják-e a gyermeki kapcsolatokat?
9. Előfordult- e olyan eset, hogy roma származású szülők kezdeményezték gyermekük másik óvodába való áthelyezését?
10. Előfordult-e olyan eset, hogy nem roma származású szülők kezdeményezték gyermekük másik óvodába való áthelyezését?

11. Milyen módszereket használt az elfogadtatásnál?
12. Használt-e kooperáció nyújtotta lehetőségeket a problémák megoldásánál?

V. Kooperáció

13. Az eltérő nemzetiségű gyermekek hogyan játszanak együtt? Mi jellemzi közös játékukat?
14. A roma és nem roma gyermekek egy csapatként való együttműködésére mi jellemző?
15. Tudna-e mondani konkrét esetet, ahol a kooperáció segítette a roma gyermekek hátrányait leküzdeni?
16. Milyen játékokat használt az egyes gyermekek elfogadtatásánál, illetve kapcsolatépítésénél?
17. Milyen szituációkban használt már kooperatív módszert?

VI. Versenyeztetésre épülő módszerek

18. Mi a véleménye az olyan helyzetekről, ahol az óvodapedagógus úgy állít össze csapatokat, hogy a roma és nem roma gyermekek állnak szembe egymással?
19. Mi a véleménye arról, ha egy pedagógus vezető pozícióba állít egy roma származású gyermeket?